

HISTORY AND WARFARE IN RENAISSANCE EPIC

(The University of Chicago Press, Chicago-London, 1994. 371 o.)

Jelen mű szerzője, a Chicagói Egyetem irodalomtörténész professzora arra keresi a választ, hogy a XV-XVI. század (1483-1610) nagy epikus alkotásaiban miként tükröződik a hadügy átalakulás: a tüzefegyverek, az új típusú várépítészet és a gyalogság térhódítása, az arisztokratikus lovagi eszmények és a hadszervezet válsága. A válasz persze csakis összetett és árnyalt lehet, hiszen az egyes költőknek külön-külön kellett szembenézniük a feladattal: nemcsak kortárs, hanem történeti, olykor IX-XI. századi események ábrázolása és napjaik hadtudománya között keresték az összhangot, s műveikben a várépítészet és taktika vívmányait is megjelenítették. E törekvést árnyalta az egyes szerzőknek a tüzefegyverekkel kapcsolatos állásfoglalása, szimpátiájuk, vagy éppen gyűlöletük. A szerző Luigi Pulci, Sir Thomas Malory, Matteo Maria Boiardo, Ludovico Ariosto, Torquato Tasso, Alonso de Ercilla y Zuñiga, John Milton, Luís Vaz de Camões, Gaspar Pérez de Villagrà, Juan Rufo, Pedro de Oña, Sir Philip Sidney, Michael Drayton, Samuel Daniel műveit elemzi. Munkája már azért is megérdemli figyelmünket, mert a Tassót is felhasználó Zrínyi Szigeti veszedelméről Perjés Géza hasonló szempontokat követve készített izgalmas elemzést, s így jelen műnek a had- és irodalomtörténet összefüggéseit feltáró eredményei a magyar eposzt is szélesebb európai irodalmi panorámában helyezik el. Végül is az itt bemutatott szerzőknek köszönhető, hogy a hősi eposz a hadviselés drámai átalakulása ellenére is megérte a XVII. századot.

Luigi Pulci Morgante c. művében Nagy Károlynak a Roland-éneken alapuló történetét eleveníti fel. M. Murrin a hadjárat és a roncsvallesi ütközet kapcsán megállapítja, hogy a frank sereg mindenben a XV. századi itáliai hadi traktátusoknak (Ch. Chiericati, Filippo degli Eustachi, Orso degli Orsini, D. Carafa írásai) megfelelően járt el: meg vannak győződve, hogy a támadó hátrányban van, s ezért a jó hadvezér kiprovokálja az ellenfele támadását; táborát rivellini-vel és földművekkel erősíti meg. Egy évszázaddal később Malory Merlinjében a mezei csaták és várostromok megítélésében már az ágyúk hatásának ismerete játszik szerepet, miként a főhős, Arthur korabeli hadvezér módjára irányítja seregét.

J. R. Hale kutatásainak köszönhetően jól ismertek az ágyúk elterjedését kísérő, általában negatív irodalmi reakciók. Camoes és Ercilla kivételével a költők sem rajongtak az új fegyverekért. Ariosto esete azonban mégis figyelmet érdemel, mert patrónusa, Ferrara ura, Alfonso d'Este elsőként épített új típusú bástyákat és helyezett el rajtuk ágyúkat. Véleménye ura hadisikerei nyomán nyilván pozitív lett volna, ha történetesen nem fordult volna meg a kocka és nem győződhetett volna meg az évszázad egyik legvéresebb csatájában, az 1512. évi ravennai csatában az új fegyver pusztító hatásáról.

Az eposzok legtöbbszörében érzékelhető a költők fogékonysága a morális, etikai problémák iránt. Ezt csak részben magyarázzák a török háborúk kegyetlenségei; a nyugati követelményt sokkal inkább sokkolta a franciák itáliai féktelensége 1494-ben, vagy később a Rózsák háborújának számos vérfagyasztó epizódja.

Témájuknál és a hadihajók fegyverzeténél fogva is külön megközelítést igényelnek a tengeri ütközetek leírásai. Részben ezeket is igyekeztek a szárazföldi csaták mintájára leírni, s Juan Rufo a lepantói csatát megörökítő Austriada-ban valóban kárhoztatja is az ágyúkat. Egy Lepantóról spanyolul író portugál szerző, Corte Real az, aki felismeri az ágyúk fontosságát. A gyarmati háborúkról író spanyol szerzők szemében pedig a túlélés eszközei az új fegyverek. A tengeri csatákkal egyúttal egy új hóstípus is színre lép: a parancsnoki pozíciót betöltő katoná. Don Juant és vezéreit a költőnél vergiliusi kölcsönzések teszik eposzi hőssé, mintha csak az előképnek tekintett actiumi csatában vették volna győzelemre a hajóikat.

A szerző dicséretesen és figyelemreméltóan próbálta meg megteremteni a kapcsolatot a költői műalkotás, a katonai traktátusok, a korabeli erődítési gyakorlat és harcéljárások között. A tárgyaló költők mind megpróbálták a kortárs közönség számára korszerűvé tenni a csataleírásokat. Pedig azok egyre kevésbé feleltek meg a klaszszikus és reneszánsz hősi ethosznak, az irodalmi megformálás hagyományos formáinak. Maga a kísérlet is heroikusnak tekinthető.

Szegárdy-Csengery Klára